

Економіко-правова природа контрактних відносин: загальні характеристики та аспект жкт

Ю.В. СИДОРЕНКО, С.В. ДВОРКІН

*Харківська національна академія міського господарства
61002 Україна, м. Харків, вул. Революції, 12
sydorenko_yuliya@mail.ru*

Будь-який контракт є планом чи проектом дій його сторін в процесі їх майбутнього обміну тими чи іншими товарами і послугами. Специфіка даного різновиду проектів полягає в тому, що контракт організовує діяльність декількох суб'єктів, координує їх поведінку, визначає зміст і строки виконання взятих на себе сторонами контракту обов'язків, обмежуючи одночасно права суб'єктів.

Область застосування контрактного підходу досить широка – від досліджень у сфері економічної історії античності до пояснення різних особливостей функціонування перехідних економік. Так, інтерпретація відносин раба і рабовласника як контрактних, присвячені статті Барзеля, 1977 рік, аналіз торгових відносин у середньовічному Середземномор'ї у світлі контрактної теорії відображений у ряді робіт Авнера Грейфа та ін. Визначення контракту, як сукупності деяких взаємних обіцянок дав лауреат Нобелівської премії в галузі економіки в 2009 році, Олівер Уільямсон. Контрактна реконструкція виникнення Федеральної резервної системи в США описана в дослідженнях Кейна і Уїлсона, 1998 рік, а осмислення проблем законодавства про банкрутство в дусі контрактного підходу дано в статті Берглофа, Роланда і фон Таддена, 2000 рік. В монографії Тамбовцева за 2000 рік запропонована контрактна модель стратегії фірми.

Які ж інституціональні рамки дозволяють заключати контракти з урахуванням індивідуальних особливостей відносин людей до «природного» ризику та невизначеності? Необхідні інституційні рамки задаються контрактом про найм, який дозволяє одній із сторін угоди відмовитись від ризику, отримуючи право на гарантований дохід незалежно від впливу на результати взаємодії «природних» факторів. Альтернативою контракту про найм є контракт

про продаж, в якому оговорюються не сукупність можливих задач, а конкретні задачі які треба виконати, визначені на основі відомої ймовірності настання подій, при яких виконання цих задач максимізує корисність учасників угоди.

Делегування індивідом контролю над своїми діями у визначених контрактом сферах діяльності лежить в основі владних відносин. Їх типи: прості чи складні, персоніфіковані чи позиційні.

Можливості судового (чи іншого) захисту контрактів в суттєвій мірі залежать від того, наскільки положення контракту дозволяють встановити факт його порушення, наскільки чітко в документі прописані дії сторін в тих чи інших ситуаціях, які можуть виникнути в ході виконання контракту. З даною ознакою в економічній теорії прийнято розрізняти три основних типи контрактів:

1. Класичний контракт чітко й однозначно відображує всі можливі майбутні ситуації та визначає обов'язки сторін у кожній з таких ситуацій. Приклад: договір купівлі-продажу. Про нього говориться в главі 54 Громадянського кодексу України. Цей тип договору розповсюджений в ЖКГ при укладанні угод між споживачами та постачальниками комунальних послуг.

2. Неокласичний контракт походить із передумови, що не всі майбутні ситуації, які можуть виникнути в сторін у ході виконання обов'язків, можливо передбачити з тим, щоб продиктувати сторонам певні дії в цих ситуаціях. Приклад: франчайзинг. В українському законодавстві франчайзинг називають комерційною концесією (глава 76 Цивільного кодексу України). Різноманітні форми франчайзингу застосовуються в готельному господарстві та деяких інших підприємствах комунального обслуговування.

3. Відносницький контракт відповідає ще більшій невизначеності майбутнього, яка допускається його сторонами. Приклад: трудовий договір. відображений в главах 58, 59 Цивільного кодексу України.

Укладаючи класичний договір, обидві сторони однаково нейтральні до ризику, так само і в неокласичному контракті. А ось у відносницькому – одна сторона нейтральна до ризику, а інша – його суперечник. Класичний контракт укладається в стандартній формі з повністю оговореними деталями його виконання, на відміну від

неокласичного, який не повністю специфікований та залишає можливість для коригування. Відносницький контракт зводиться до передачі однією стороною права контролю своїх дій іншій стороні. І в класичному, і в неокласичному контрактах сторони зберігають повну автономію. У відносницькому спостерігається делегування права контролю діяльності. Класичний контракт, звичайно, укладається на короткостроковий період. Неокласичний – на середньо- і довгостроковий, відносницький – на довгостроковий. У разі виникнення конфлікту, сторони в класичному контракті можуть звернутися до суду. У відносницькому контракті вирішення диспутів проходить без притягання третьої сторони.

Підводячи підсумки вищезазначеного, можна зробити висновок: неокласичний контракт поєднує в собі елементи класичного та відносницького контрактів.